

'לעולם רבנו היא ומאי כתיקנו לפיגול' – ולכך נקט 'כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה' ולא נקט להפך, כדי להשמיענו רבותא שאפילו חשב בתחילה מחשבת פיגול ואחר כך שתק, אין אומרים 'על דעת ראשונה הוא עושה' הלכך פסול ואין בו כרת, וכמו שכתב רש"י.

'אמר רבא: מאי שלא כתיקנה – חוץ למקומו...' – ונקט 'נתן כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה' ולא להפך – להשמיענו שאעפ"י שחשב בתחילה 'חוץ לזמנו', מוציאה מחשבת 'חוץ למקומו' שלאחריה מדי מחשבת פיגול הקודמת, ודלא כרבי יהודה (כ"ט): שכל שקדמה מחשבת הזמן למחשבת המקום פיגול ויש בו כרת.

עוד יש לפרש שעיקר הדיוק דלעיל לא היה מכך שהיה צריך לשנות להפך: 'אחת שלא כתיקנה וכולן כתיקנה', שאין לדקדק בכך לפי משפט הלשון, אלא דייק מכך שלא קיצר ושנה 'כולן כתיקנו חוץ מאחת' – מזה רצה ללמוד שיש חילוק בסדר המחשבות ומשום 'כל העושה על דעת ראשונה עושה', לכך דקדק התנא לכתוב 'כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה'. אבל עתה שמעמיד ב'חוץ למקומו', מובן שצריך לנקוט לשון 'ואחת שלא כתיקנה' ולא 'חוץ מאחת' – שאין במשמע שחשב בה מחשבת חוץ למקומה, כי הייתי מפרש בשתיקה, הלכך כבר אין לדייק. ומה שנקט התנא באופן של 'חוץ למקומו' – אידי דתנא רישא שבחטאות חיצוניות אפילו באופן זה פיגול ובכרת, נקט גם בסיפא כן, וכדלהלן.

'רב אשי אמר: שלא לשמו' – רב אשי בא לדייק מלשון המשנה, שברישא שנה 'ואם נתן את הראשונה חוץ לזמנה ואת השניה חוץ למקומה פיגול', ובסיפא שנה: 'כולן כתיקנו ואחת שלא כתיקנה פסולה' – ולא נקט 'חוץ למקומה'. מכאן שבא התנא להכליל גם 'שלא לשמה'. ונראה שהתנא בא לחדש בשניהם; ברישא אמר שאפילו מחשבת 'חוץ למקומו' שהיא כעין מחשבת הזמן וסמוכה לה בכתוב לא יחשב – אינה מוציאה ממחשבת הזמן. ובסיפא בא לומר שאפילו מחשבת 'שלא לשמו' שאינה כלולה עם מחשבת הזמן בכתוב, גם היא מוציאה מדי פיגול (חדושי הנצי"ב).

דף מב

'הכא במאי עסקינן כגון שפיגל בשחיטה דחד מתיר הוא' – משמע מרש"י שמדובר כשפיגל בשחיטת הפר השני. אבל פיגל במתנות הדם של הפר השני – הרי זה חצי מתיר. [וכן מוכח לקמן (בע"ב), שהעמידו לר' מאיר בארבעה פרים].

וטעם הדבר, כי השחיטה היא בגדר 'מתיר' שלם לזריקת הדם, ואולם זריקת הדם של הפר השני, אינה 'מתיר' בפני עצמו להקטרת האימורים אלא בצירוף זריקת דם הפר הראשון, לכך הזריקה לעולם 'חצי מתיר' (שפת אמת. וכ"כ בקיצור בקרן אורה. וע"ע בחדושי הנצי"ב).

וע"ע חו"א (קמא לא, א) ואחיעזר (ח"ב ה, ח) שבארו שזריקת כל פר נחשבת 'מתיר' גם לפר האחר ולא רק לעצמו, לפי שאין מקטירים את חלבי הפרים כולם עד שנשלמו ההזאות ולא חיסר כלום מהן.

(ע"ב) 'מכדי כרת לא מיחייב עד שיקרבו כל מתיריו... והא כיון דחשיב ביה בפנים פסולה כמאן דלא אדי דמי, כי הדר מדי בהיכל, מיא בעלמא הוא דקא אדי?' – 'צריך באור דאם כן בכל

פיגול בשחיטה לימא דכמאן דלא אדי דמי. ונראה דלגבי נפשי' פשיטא לגמרא דלפיגולו מרצה, ולא הקשה אלא דדם הפר לגבי השעיר או איפכא כמיהא בעלמא דמי' (מהגר"א נבנצל שליט"א. וערש"י ותוס' שכתבו סברות נוספות. וכן בשפ"א כתב דרך נוספת.

ובחזו"א (יב,ח) צידד בתחילה כסברת הרב שליט"א, אך כתב לדחות זאת, ע"ש. וע"ע בחזו"א (קמא לא,ב) סברא נוספת. וכן מובא מו"מ בסברא זו ב'הדושי הגר"ח על הש"ס – השלם, אות שלד, עמ' קצד).

– לכאורה יש לשמוע מקושית הגמרא, הן מלשון 'מכדי כרת לא מיחייב', והן מגוף תוכן השאלה – שהחושב מחשבת פיגול ולא קרבו כל מתיריו, חל פסול בקרבן, ולא נתמעט אלא מחיוב כרת בלבד [וכבר הובא (לעיל כו) ממשנה למלך ועוד אחרונים שדנו בדבר], שאם ננקוט שלא חל כלל פסול עד שיקרבו כל מתיריו, הרי כל ההזאות היו כהוגן באותה שעה שהיזהו (עפ"י אחיעזר ח"ב כו,ב. וע"ש שכתב לדחות הראיה ופלפל בכל הענין. וע"ע בית זבול ח"א יז,ה).

'... והא כמאן דאמר אין מערבין לקרנות' – גם לפי דעה זו, לפני הזאת שבע על טהרו של מזבח מערבים את דמי הפר והשעיר, שאם לא כן נמצאו שבע מתנות נוספות על ארבעים ושבע. ולכן גם שפיכת שיריים אחת לשניהם, כיון שערכו את הדמים לפני מתן שבע. וטעם הדבר – לפי שכתוב והזה על המזבח שבע פעמים ואין להוסיף על שבע – לכך מערבים (עפ"י תוס' ישנים יומא מח: שפת אמת כאן).

'קתני מיהא את הקומץ בשתיקה ואת הלבונה במחשבה... חדא דהיינו רישא, ועוד... – קושיא זו היה יכול להקשות גם מן המשנה שהובאה בתחילת הסוגיא 'פיגול בקומץ ולא בלבונה, בלבונה ולא בקומץ' – משמע בין שהתחיל במחשבה ואח"כ שתק בין ששתק ואח"כ חשב, בשני האופנים חולק ר' מאיר, כי אם הכוונה 'שכבר חשב' למה לי תרוייהו. אלא שקושיא זו אינה קשה כל כך, ועיקר קושיתו מסתמכת על ה'ועוד, הא תניא ואחר כך'. ולכן מקשה מן הברייתא דוקא (חק נתן). ע' במצוין ביוסף דנת ב"ב קכב: קנד: על קושיות 'חדא ועוד'. עוד יש לומר שמן המשנה אין קושיא, כי אפשר לפרש שפיגול בקומץ אבל בלבונה פירש שאינו מפגל, ורק בברייתא שמדובר שהשני בשתיקה קשה (שפת אמת מנחות טז).

*

ארבעים ושמונה מתנות – דמים; שש עשרה בין הבדים [מפר ושעיר], שש עשרה על הפרוכת, ושש עשרה על המזבח [ארבע על הקרנות מדם הפר, ארבע מן השעיר, שבע על טהרו של מזבח, ועוד אחד – שפיכת שיריים על יסוד מזבח העולה, הרי ט"ז] – כנגד ארבעים ושמונה בריתות שנכרתו לישראל על כל מצוה ומצוה, שש עשרה בסני, שש עשרה באהל מועד ושש עשרה בערבות מואב (כדאמרינן בסוטה לז). וזהו שנאמר: דם הברית (בעל הטורים – אחרי טז,ד).

דף מג

'זהדם' – שהאוכל דם מקרבן שנתפגל אינו חייב משום 'פיגול', לפי שהדם הוא 'מתיר'. מסתימת הדברים משמע שכל הדם שאוכלו – אין בו חיוב פיגול, גם הדם הנותר לאחר הזריקה. וכבר

להלן (מט): פרש רבא שלכך נאמרו יותרת ושתי כליות בפר כהן משיח ולא בפר העלם דבר, כדי ללמד שדבר הלמד בהקש אינו חוזר ומלמד בהקש. ומ"מ נתנו כאן טעם אחר בדבר, מכך שהכתוב השמיענו זאת דוקא בפרשה זו ובאופן זה (ע"ש בתוס'). ובלאו הכי נמי י"ל דהכא תנא דבי רבי ישמעאל קאמר לה, ואילו הדרשה דלהלן לא אתיא אליבא דתנדר"י, כמו שכתבו שם רש"י ותוס'.

ד. את פני הפרכת (ולא 'פרכת הקדש' כדלעיל בפר כהן משיח) – משל למלך בשר ודם שסרחה עליו רובה של מדינה, שאין פמליא שלו מתקיימת. כך, כיון שרוב ציבור סרה כביכול אין כאן קדושה (רש"י).

דפים מא – מב

סה. מה דינם של חטאות פנימיות וחיצוניות, באופנים הבאים:

א. נתן מתנות הדם הראשונות בשתיקה והאחרונות במחשבת 'חוץ לזמנו'.

ב. ראשונות במחשבת 'חוץ לזמנו' ואחרונות בשתיקה.

ג. נתן חלק מן המתנות במחשבת 'חוץ לזמנו' וחלקן במחשבת 'חוץ למקומו' או 'שלא לשמה'.

ד. נתן מקצת מתנות פר יוה"כ פ' ונשפך הדם, ושחט פר אחר ופיגל בשחיתתו.

א. מתנות ראשונות בשתיקה ואחרונות במחשבת 'חוץ לזמנו'; חטאת חיצונית – כשרה. פנימית – פסולה, ואין באכילתה כרת.

מבואר בתוס' שאין הקרבן פסול אלא מדרבנן, כיון שאין מפגלין בחצי מתיר, לכך מהתורה כשר. ובדעת הרמב"ם יש שכתבו שנראה שפסול מן התורה (כ"כ בשו"ת אחיעזר. ואולם כמה אחרונים נקטו דברי התוס' כדבר פשוט וללא חולק).

לפי דחיית הגמרא את הוכחת ריש לקיש, יש לומר שלדעת רבי מאיר מפגלין בחצי מתיר, והרי זה פיגול וב'כרת'. אך זה רק לדעת רבא, אבל לרבה אין באופן זה חיוב כרת משום שלא נחשב 'קרבן מתירי', ואי אתה מוצא חיוב כרת לר"מ בחצי מתיר בהזאות אלא כאשר עשה העבודה בכמה פרים, כגון שנשפך הדם ושחט אחר, ששלמה עבודת פר אחד כולו.

בספר שפת אמת (מנחות טז.) צדד שגם לחכמים שאין מפגלים בחצי מתיר, עובר ב'לאו' במחשבתו.

ב. מתנות ראשונות במחשבת 'חוץ לזמנו' ואחרונות בשתיקה; חיצוניות – פיגול וב'כרת', שהרי רק מתנה אחת [ולב"ש שתיים] מתרת ומפגלת. פנימיות – לחכמים: פסול ואין בו כרת. לר' מאיר: פיגול וב'כרת', שהעושה על דעת ראשונה עושה. והוא הדין לשיטתו כאשר חישב בשלש מתנות ראשונות וברביעית שתק – עשאה על דעת ראשונה, הגם שאמר בפירוש בשניה ובשלישית ולא סמך אז על דעתו הראשונה. וה"ה בשחישב בראשונה ושתק בשניה וחישב בשלישית (עפ"י תירוצי רבא ורב אשי). הלכה כחכמים (וע' מנחות טז מח' רב ושמואל).

ג. חלק מהמתנות במחשבת 'חוץ לזמנו' וחלק ב'חוץ למקומו'; בחטאות חיצוניות, הקובע הוא מתן ראשון [או שנים הראשונים, לב"ש], אם חישב חוץ לזמנו – פיגול, חוץ למקומו – פסול. פנימיות – פסול ואין בו כרת.

לרבי יהודה (כט) כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – פיגול. (ואפילו לאילפא שבעבודה אחת היו עירוב מחשבות אף לר' יהודה, לפמש"כ התוס' לא אמר אילפא אלא בשחיתת סימן אחד).

ד. נתן מתנות הדם של פר יוהכ"פ בפנים ונשפך ושחט פר אחר במחשבת פיגול; מבואר בגמרא לכאורה שאין זה פיגול בחצי מתיר אלא במתיר שלם.
הרמב"ם לא הביא דין זה, וכבר עמדו על כך האחרונים (ע' קרן אורה ושפת אמת).

דף מב

- סו. א. סך מתנות הדם בפר ובשעיר יוהכ"פ, כמה? כיצד חלוקתן?
ב. כמה מתנות-דם יש בפר כהן משוח ובפר העלם דבר של צבור, וכיצד חלוקתן?
- א. לדעה אחת: 43 מתנות; 8 בין הבדים (עומד בין בדי ארון ומזה 1 למעלה ו-7 למטה כנגד עובי הכפורת, ולא היה הדם נוגע בה) מדם הפר, ועוד 8 מדם השעיר. ועוד כנגדן 16 על הפרוכת, ועוד 4 מתנות מדם מעורב מפר ושעיר על קרנות המזבח. ועוד 7 על טהרו.
ישנה דעה הסוברת שמתן הדם שבקרנות אינו מעורב, אלא גם הוא בא בנפרד בדם הפר ובדם השעיר, ולדעה זו יש 47 מתנות.
ולדעה אחת ששפיכת שיריים מעכבת, הרי 48 מתנות מעכבות.
- ב. בפר כהן משוח וכן בפר העלם דבר של ציבור יש 11 מתנות; 7 שעל הפרוכת ועוד 4 על קרנות מזבחה קטורת הסמים.

דף מג

- סז. א. הקומץ את המנחה כדי לאכול שייריה חוץ לזמנו, ואכל את הקומץ – מה דינו? מה דינו אם העלהו לקומץ על המזבח, ומה הדין אם חזר והורידו? (וכן בשאר פסולים, שהעלם ואח"כ הורידם)?
ב. קומץ פיגול שחציו העלהו על המערכה וחציו מונח על הקרקע – מה יעשה בחצי המונח למטה?
ג. הפיגול הנותר והטמא שהעלם לגבי מזבח – מה דינם?
- א. האוכל קומץ פיגול – הרי הוא כשאר אוכל קדשים פסולים, אבל אינו בחיוב כרת – לפי שאין דין כרת באכילת פיגול אלא כשיש דבר אחר המתירו, לא כשהוא עצמו 'מתיר', וכדלהלן.
העלהו על המזבח – לא ירד. הורידו – לא יעלה. ואם כבר משלה בו האור והורידו – יעלה, שכבר נפקע פיגולו ונעשה לחמו של מזבח.
- א. המפרשים (עתוס; פנים מאירות; חק נתן ועוד) נחלקו האם פקע פיגולו ממנו לפני שמשלה בו האור, אם לאו. ואולם אין נפקותא בדבר לענין חיוב בקומץ, שהלא אין בו חיוב אכילת פיגול לעולם.
- ב. הוא הדין לשאר פסולים שנפסלו בקודש – אם עלו לא ירדו, ואם ירדו – לא יעלו. ואם משלה בהן האור וירדו – יעלו. ויש סוגי פסולים [שאינן פסולין בקודש] שאפילו אם עלו – ירדו. אך אם משלה בהם האור – לא ירדו (כ"כ התוס' בסוף המסכת). וכתב המשנה-למלך (תמידין ג,ו) שאם ירדו – לא יעלו.

ב. קומץ פיגול שחציו עלה על המזבח וחציו מונח על הקרקע; אמר רב אחאי: מעלהו לכתחילה על המזבח